

Het verbod op de vernieling, beschadiging of verwijdering van de nesten van Europese vogelsoorten

volgens § 42 van de Duitse natuurbeschermingswet* en artikel 5 van de Europese vogelbeschermingsrichtlijn

– technische aspecten, gevolgen en aanbevelingen

Jürgen Trautner, Heiner Lambrecht, Johannes Mayer en Gabriel Hermann (vertaling: Willy Hemelrijk)

Samenvatting

In de Duitse natuurbeschermingswet en de Europese vogelbeschermingsrichtlijn staan bepalingen die het vernielen, beschadigen en verwijderen van vogelnesten ook als gevolg van projectontwikkeling verbieden. Tegelijkertijd werpen die bepalingen ook een aantal juridische en technische vragen op, onder andere naar de toereikendheid en proportionaliteit van de verboden. Deze vragen moeten in elke individuele zaak betreffende een bestemmingsplan- of vergunningprocedure beantwoord worden, om aan de hand van de bepalingen ter bescherming van soorten te kunnen toetsen of de plannen toelaatbaar zijn. Veel Europese vogelsoorten hebben een breed verspreidingsgebied en komen veel voor, waardoor bouwplannen met grote regelmaat tegen de verboden aanlopen van § 42, lid 1 onder 1, van de Duitse natuurbeschermingswet, en artikel 5 onder b van de Europese Vogelrichtlijn. Zelfs voor bouwplannen op gemeentelijk niveau, bijvoorbeeld voor de uitbreiding van woonwijken en bedrijventerreinen, of voor plannen van de Duitse deelstaten en de federale overheid voor de uitbreiding van de infrastructuur, vormen zij in bepaalde gevallen onoverkomelijke obstakels, ook vaak in technisch opzicht. In onze bijdrage schetsen wij de uitgangssituatie, wij gaan specifiek in op de technische definitie van vogelnesten en de functie die zij voor de verschillende vogelsoorten vervullen, we bekijken de bijzondere positie van kunstmatige broedplaatsen en nestkasten, we vatten de gevolgen samen en geven adviezen voor de praktijk. Daartoe behoort ook een lijst met in Duitsland broedende vogels die zelf nesten bouwen of gebruik maken van door andere vogels gebouwde nesten en wier nesten in verband met hergebruik of een later gebruik ook buiten het broedseizoen relevant kunnen zijn in de context van de verboden volgens artikel 5 onder b van de Vogelrichtlijn. Ten slotte doen wij ook aanbevelingen voor de verdere ontwikkeling van rechtsinstrumenten.

*** Noot vertaler: § 42 van deze wet luidde ten tijde van de publicatie van dit artikel:**

§ 42 Vorschriften für besonders geschützte und bestimmte andere Tier- und Pflanzenarten

(1) Es ist verboten,

1. wild lebenden Tieren der besonders geschützten Arten nachzustellen, sie zu fangen, zu verletzen, zu töten oder ihre Entwicklungsformen, Nist-, Brut-, Wohn- oder Zufluchtstätten der Natur zu entnehmen, zu beschädigen oder zu zerstören

§ 42 is op 1 maart 2010 gewijzigd en vernummerd in § 44. De huidige tekst van het verbod in § 44 om nesten broedplaatsen etc. weg te nemen, te beschadigen of te verstoren luidt:

(1): Es ist verboten,

[...]

3. Fortpflanzungs- oder Ruhestätten der wild lebenden Tiere der besonders geschützten Arten aus der Natur zu entnehmen, zu beschädigen oder zu zerstören

1. Uitgangssituatie

Volgens § 42, lid 1 van de Duitse natuurbeschermingswet is het verboden om in het wild levende dieren van beschermde diersoorten te bejagen, te vangen, te verwonden, te doden of hun ontwikkelingsvormen en de gebieden waar ze nestelen, broeden, leven of hun toevlucht zoeken, weg te nemen, te beschadigen of te verstoren. Tot de beschermde diersoorten behoren volgens de definitie van § 10, lid 2, onder 10 van de Duitse natuurbeschermingswet onder andere alle Europese vogelsoorten. Het gaat om de in Europa van nature voorkomende vogelsoorten in de zin van art. 1 van de EU-vogelbeschermingsrichtlijn (§ 10, lid 2, onder 9 van de Duitse natuurbeschermingswet). De regeling van § 42 van de Duitse natuurbeschermingswet geldt rechtstreeks en mag derhalve ook niet omgezet worden in deelstaatrecht. Het verbod geldt voor alle ontwikkelingsvormen en –stadia, dus ook voor eieren, en sluit onder het begrip nestplaatsen ook vogelnesten in.

§ 62 van de Duitse natuurbeschermingswet regelt onder welke voorwaarden een ontheffing van het verbod kan worden gegeven. Daarbij dient men in acht te nemen dat volgens lid 1, zin 1, 2de zinsnede de artikelen 5 tot 7 en 9 van de EU-vogelbeschermingsrichtlijn de ontheffing niet in de weg mogen staan.

De artikelen 5 en 9 van de EU-vogelbeschermingsrichtlijn zijn relevant in de fase van planning en vergunningsaanvraag.¹ Artikel 5 van de EU-vogelbeschermingsrichtlijn draagt de lidstaten op de benodigde maatregelen te treffen voor een algemene regeling ter bescherming van alle onder bovengenoemd artikel 1 vallende vogelsoorten, onder andere (onder b) door het opzettelijk vernielen of beschadigen van nesten en eieren te verbieden, evenals het verwijderen van nesten. Anders dan bij het verbod op opzettelijke verstoring, is het hierbij echter niet van belang of dit punt tegelijkertijd ook effect heeft op de doelstelling van de vogelbeschermingsrichtlijn.

Volgens artikel 9 lid 1 van de EU-vogelbeschermingsrichtlijn kunnen de lidstaten – voor zover er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is – van de artikelen 5, 6, 7 en 8 afwijken. Dat kan om de volgende redenen:²

Het gebeurt

- in het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid;
- in het belang van de luchtverkeersveiligheid;
- ter voorkoming van aanzienlijke schade aan aanplant, vee, bossen, visgronden en gewassen;
- ter bescherming van flora en fauna.

De federale bestuursrechter (Bundesverwaltungsgericht) heeft in zijn arrest van 21 juni 2006 inzake de ringweg rond Stralsund³ aandacht besteed aan de wetgeving omtrent de bescherming van diersoorten. De rechterlijke overwegingen zijn:

¹ De artikelen 6 en 7 hebben alleen betrekking op vangen en te gelde maken.

² De vervolgens in de punten b en c genoemde redenen – betreffende onderzoeks- en onderwijsdoelen, bijvoorbeeld het vangen, vasthouden en weer uitzetten van dieren – zijn voor plannings- en vergunningprocedures meestal niet van belang. De leden 2 t/m 4 omvatten verdere bepalingen over de vereiste verklaringen bij afwijkende regelingen, over meldingsplicht en ook de taken van de commissie.

³ Bundesverwaltungsgericht, arrest van 21.6.2006 – 9 A 28.05

- ‘Het wegnemen van een broedgebied met regelmatig gebruikte broedplaatsen door het volledig vrijmaken van het projectgebied betekent een overtreding van het verbod ter bescherming van soorten van § 42, lid 1, onder 1 van de Duitse natuurbeschermingswet,’
- ‘Maatregelen ter compensatie of vervanging volgens § 19, lid 2 van de natuurbeschermingswet zijn in beginsel niet geschikt om overtreding van de verbodsbepalingen ter bescherming van diersoorten van § 42, lid 1 van de natuurbeschermingswet te voorkomen’ en
- ‘§ 43, lid 4, zin 1 van de natuurbeschermingswet biedt volgens het arrest van het Europese Hof van Justitie van 10 januari 2006⁴ geen gronden voor het toekennen van een vergunning voor een plan voor wegenbouw dat indruist tegen het verbod uit § 42, lid 1 van de natuurbeschermingswet. Wel kan een ontheffing van de verboden verleend worden – eventueel ook tijdens de gerechtelijke procedure – in het kader van § 62 van de natuurbeschermingswet.’

Het arrest sluit aan bij het arrest van de vierde kamer van het Bundesverwaltungsgericht van 16 maart 2006 inzake de luchthaven Berlin-Brandenburg.⁵ Overweging 24 luidt als volgt:

- ‘Ook bij een volgens § 19 van de natuurbeschermingswet toelaatbare ingreep in natuur en landschap kan de noodzaak zich voordoen om na te gaan of aan de voorwaarden wordt voldaan waaronder volgens § 62, lid 1, zin 1 van de natuurbeschermingswet ontheffing verleend kan worden van de verboden betreffende de soortenbescherming van § 42, lid 1 van de natuurbeschermingswet.’

Ingrepen in natuur en landschap die met vernieling, beschadiging of verwijdering van vogelnesten gepaard gaan, kunnen derhalve indruisen tegen de bepalingen die betrekking hebben op de soortenbescherming. Afwijken van het verbod op vernieling, beschadiging of verwijdering van vogelnesten is in het kader van plannings- en toelatingsprocedures alleen onder bepaalde voorwaarden mogelijk. Deze afwijkingen zijn vergelijkbaar met die uit artikel 16 van de Habitatrichtlijn. Maar met betrekking tot de dwingende redenen zijn ze strikter geformuleerd. Bovendien heeft artikel 9 van de vogelbeschermingsrichtlijn geen betrekking op de handhaving van de gunstige staat van instandhouding van de populatie van de desbetreffende diersoort. Volgens artikel 13 van de vogelbeschermingsrichtlijn mag de toepassing van de op grond van de vogelbeschermingsrichtlijn getroffen maatregelen niet leiden tot een verslechtering van de op dat moment bestaande situatie ‘met betrekking tot de instandhouding van alle onder artikel 1 vallende vogelsoorten’. Daarmee moet – aldus het Bundesverwaltungsgericht – bij het afwijken volgens artikel 9 van de vogelbeschermingsrichtlijn rekening gehouden worden.^{6 7}

⁴ Europees Hof van Justitie, arrest van 10.1.2006 –C-98/03, Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht 2006, 319.

⁵ Bundesverwaltungsgericht 4 A 1075.04 e.a.

⁶ Vgl. Bundesverwaltungsgericht, arrest v. 16.3.2006 — 4 A 1075.04, overwegingen 563, 570.

⁷ De verbodsbepalingen in het kader van de soortenbescherming volgens § 42 van de Duitse natuurbeschermingswet, als ook de regelingen van de vogelbeschermingsrichtlijn bevatten geen verschillen wat betreft de in Duitsland in het bijzonder en ook extra streng beschermde vogelsoorten; deze regelingen zijn steeds voor beide groepen gelijk (vgl. ook *Trautner et al.* 2006: 59).

II. De bescherming van broedplaatsen en nesten

In de jurisprudentie en het commentaar bij § 42, lid 1 van de natuurbeschermingswet wordt met betrekking tot de bescherming van nestplaatsen van extra beschermde soorten uitgegaan van een naar verhouding uitgebreide bescherming.

*Kratsch*⁸ vermeldt dienaangaande: 'De bescherming heeft betrekking op zowel natuurlijke objecten en gebieden, die een dergelijk doel dienen (bijvoorbeeld [...] rietlanden als broedplaats van vogels, [...]) als ook op kunstmatig gecreëerde objecten (bijvoorbeeld nestkasten). De objecten en gebieden moeten regelmatig – maar hoeven niet voortdurend – in gebruik te zijn; derhalve geldt de bescherming bijvoorbeeld ook in de wintermaanden voor regelmatig benutte broedplaatsen wanneer de trekvogels niet aanwezig zijn.⁹ Bij vogels die bijvoorbeeld net als zwaluwen elk jaar naar hun broedplaatsen terugkeren,¹⁰ is 'liquidatie' pas een optie wanneer een nest na terugkeer niet meer in gebruik wordt genomen. Bij koloniebroeders vallen niet alleen de bomen waar nesten in gebouwd zijn onder de bescherming, maar ook alle andere in het gebied van de kolonie aanwezige bomen, aangezien die bijvoorbeeld de wind tegenhouden of onmisbaar zijn als rustplaats. De bescherming vervalt pas als de verblijfplaats zijn functie definitief verloren heeft, bijvoorbeeld na afloop van het broedseizoen bij vogels die elk jaar een nieuw nest bouwen. [...] Het is verboden de beschermde objecten in de natuur weg te halen, te beschadigen of te vernietigen. [...] Obstakels aanleggen die het de dieren onmogelijk maakt om bij hun nesten te komen, staat gelijk aan vernieling of verwijdering en valt derhalve ook onder het verbod. Van 'weghalen uit de natuur' is sprake wanneer het beschermde object uit de natuur verwijderd wordt en daarmee zijn functie in het ecosysteem verliest. Wordt echter de verblijfplaats alleen maar verplaatst en wordt de nieuwe plek door de dieren geaccepteerd, dan is geen sprake van verwijdering.'¹¹

Staat daarentegen vast dat, of is 'vooraf niet met zekerheid in te schatten [...] of de verplaatste verblijfplaats ook als zodanig later weer in gebruik wordt genomen', dan is het verbod van toepassing.¹²

Het begrip nesten volgens artikel 5 van de vogelrichtlijn kan echter niet gelijkgesteld worden met het begrip nestplaatsen uit § 42 van de natuurbeschermingswet – zelfs niet wanneer

⁸ *Schumacher/Fischer-Hüftle* 2003, § 42 overweging 12 m. w. N. uit de rechtspraak.

⁹ Ook het Bundesverwaltungsgericht verklaart in zijn arrest inzake het bovengenoemde Stralsund (Bundesverwaltungsgericht 9A 28.05, overweging 33, S 16): 'Onder "broedplaatsen" dient men derhalve niet alleen broedplaatsen te verstaan die op dat moment bij vogels in gebruik zijn, maar ook plekken die regelmatig als zodanig in gebruik zijn, ook wanneer de trekvogels in de wintermaanden niet aanwezig zijn en die plaatsen dus niet gebruikt worden [...]. Het gaat derhalve in ieder geval om broedplaatsen zoals in § 42, lid 1, zin 1 van de natuurbeschermingswet beschreven, als een heel broedgebied waarin zich van die regelmatig gebruikte broedplaatsen bevinden, volledig dreigt te verdwijnen.'

¹⁰ Zie uit technisch oogpunt hierover echter ook de opmerkingen hieronder aangaande hernieuwd gebruik van nesten na een eventueel langere tussenperiode.

¹¹ Hierbij aansluitend ook *A. Schmidt-Räntsch* in Gassner et al. (2003, § 42, overweging 6f.). Daar wordt ook ingegaan op de vraag in hoeverre de verstoringsverboden van § 42, lid 1, punt 1 van de Duitse natuurbeschermingswet ook gelden voor binnenruimtes zonder beplanting. Het Bundesverwaltungsgericht heeft dat in zijn arrest van 11 januari 2001 (NuR 2001, 385,386) ontkend. *A. Schmidt-Räntsch* komt juist tot de conclusie dat ook bij het weghalen van nestplaatsen in binnenruimtes zonder beplanting een ontheffing van het verbod om nesten weg te halen, gewenst is.

¹² *A. Schmidt-Räntsch* in Gassner et al. 2003, § 42, overweging 7 met verdere verwijzingen.

het specifiek op vogels betrekking heeft.¹³ Het Bundesverwaltungsgericht verklaart dan ook in het arrest inzake de rondweg rond Stralsund¹⁴ dat voor de begrippen nest-, broed-, woon- of toevluchtsplaats een verdere interpretatie geboden is, zoals in het geval van de vogelbeschermingsrichtlijn, die zich in artikel 5, onder b alleen op nesten en eieren richt.¹⁵ Verder voert het Bundesverwaltungsgericht aan dat het toepassingsbereik van artikel 5, onder b van de vogelrichtlijn 'duidelijk beperkter is dan het in § 42, lid 12, punt 1 van de natuurbeschermingswet geregelde verbod.'¹⁶ (noot vertaler: lid 12 moet zijn: lid 1)

Artikel 5, onder b van de vogelbeschermingsrichtlijn kan niet anders dan op nesten en vogels betrekking hebben. Artikel 1, lid 2 van de vogelbeschermingsrichtlijn vermeldt naast nesten en vogels ook nog uitdrukkelijk hun eieren en leefgebieden. In artikel 3 is naast leefgebieden ook nog spraken van leefplekken. De vogelbeschermingsrichtlijn bevat anders dan de Habitatrictlijn echter geen nadere omschrijving van de gebruikte essentiële begrippen.

De begrippen leefgebieden en leefplekken kunnen gezien worden als synoniemen van het in artikel 1, lid f van de Habitatrictlijn gedefinieerde begrip 'habitat van een soort'. De habitat is volgens die beschrijving een 'door specifieke abiotische en biotische factoren bepaald leefgebied, waarin die soort in een van de stadia van zijn levensloop voorkomt.'

Nesten van vogels zijn daarbij specifieke structuren op een bepaalde plek, derhalve delen van de leefplek of eventueel nestplaats van de soort. Alleen op die specifieke plekken heeft de in artikel 5 onder b van de vogelrichtlijn bedoelde bescherming betrekking.

Een – afgezet tegen het begrip 'nesten' – meer omvattende inhoud van het begrip 'nestplaatsen' blijkt ook uit de uitspraak van het Europese Hof inzake de Habitatrictlijn. Het Europese Hof heeft in het zogeheten 'Caretta caretta'-arrest¹⁷ in verband met de vaststelling dat Griekenland 'niet binnen de gestelde termijn een juridisch kader heeft gecreëerd dat een strikte bescherming van de zeeschildpadden *Caretta caretta* tegen elke opzettelijke verstoring in de voortplantingstijd en ook elke beschadiging of vernieling van hun voortplantingsplekken waarborgt' (overweging 30), tegelijkertijd vastgesteld dat deze vaststelling niet ter discussie gesteld kan worden door de omstandigheid 'dat het aantal nesten van deze soort in de afgelopen 15 jaar niet is teruggelopen' (overweging 31). Het Europese Hof gaat daarom uit van een beperktere inhoud van het begrip 'nesten' ten opzichte van de inhoud van het begrip 'voortplantingsplekken'.

III. Vogelnesten in algemene zin en vanuit technisch oogpunt

Maar wat houdt het begrip 'nest' in het geval van vogels nu eigenlijk precies in? Onder een nest wordt over het algemeen een door dieren gebouwde behuizing verstaan die deze dieren voor allerlei doeleinden, maar vooral specifiek voor het broeden en voor het grootbrengen van hun jongen gebruiken. In de online-versie van het lexikon 'Lexikon der Biologie' wordt het nest als 'een door dieren gebouwde behuizing' gedefinieerd,

¹³ Op basis van het niet tot vogels beperkte toepassingsbereik van § 42 van de natuurbeschermingswet kunnen nestplaatsen ook betrekking hebben op andere groepen van diersoorten, bijvoorbeeld op wilde bijen of mieren. Het begrip heeft echter ook fundamenteel een bredere betekenis dan het begrip 'nesten.'

¹⁴ Duitse natuurbeschermingswet 9 A 28.05

¹⁵ in overweging 33

¹⁶ in overweging 43

¹⁷ Hof van Justitie EU van 30.1.2002 – C-103/00.

‘voornamelijk om het broedsel in te leggen en in groot te brengen (verzorging van het broedsel), ook als woonplek voor volwassen dieren waarin zij bescherming genieten tegen vijanden en weersinvloeden’. Soortgelijke definities staan ook in algemene lexica als de Brockhausencyclopedie.¹⁸ Daarin wordt het nest als volgt omschreven (fragment uit de uitgave van 1991): ‘een door dieren gebouwde behuizing, dienende voor de opname van eieren of van pasgeboren jongen en voor het bebroeden en/of het grootbrengen van de nakomelingen; daarnaast ook een verblijfplaats voor volwassen dieren, die dient ter beschutting tegen vijanden, kou of regen, om in te overnachten [...] of om ongunstige weersomstandigheden in te doorstaan [...]’. Hoewel daar voor de twee laatstgenoemde voorbeelden van uitgebreidere nestfuncties geen vogels genoemd worden en vervolgens de aandacht gericht wordt op het feit dat vogels gewoonlijk ‘broednesten’ bouwen, hebben vogelnesten deels toch ook functies die verder gaan dan alleen het broeden. Dit moet nog besproken worden. *Hansell* (2000) gaat uitvoerig in op het thema vogelnest en nestbouw.

Het begrip ‘vogelnest’ beperkt zich in ieder geval niet tot het bekende, uit takken, mos en eventueel ander materiaal samengestelde vogelnest tussen de takken van een boom of een struik, of in het riet. Het omvat veeleer – zoals al uit de eerder genoemde definities duidelijk wordt – een breder spectrum aan door vogels gebouwde constructies, waaronder ook zeker de boomholtes van bijvoorbeeld de zwarte specht vallen, de hollen van ijsvogels of oeverzwaluwen in oeverwanden, en de bolvormige nesten van de buidelmee.¹⁹

In het desbetreffende deel van het Handboek voor Midden-Europese vogels wordt bijvoorbeeld het nest van de groene specht als volgt beschreven: ‘Nest: diepte van de binnenruimte 25-29 cm, diameter van de binnenruimte 15-20 cm, de diameter van de nestopening bij een min of meer cirkelvormig gat ongeveer 63-65 mm, en in andere gevallen 50-75 mm breed en 55-75 mm hoog. Kan ook als de opening wijder wordt in hetzelfde hol verder broeden respectievelijk een nieuw legsel produceren’ (*Blume* 1980:954). De begrippen nest en nestbouw omvatten dus zonder meer ook de door vogels gemaakte hollen.

In bepaalde regio’s hergebruikt de holenduif veelvuldig de hollen van de zwarte specht. Het gebeurt dan wel dat de duif, vooral in klein bemeten hollen, volledig of in verregaande mate afziet van de aanvoer van eigen nestmateriaal en ook van verdere aanpassingen. In grotere hollen bouwt de duif echter wel degelijk een nest van twijgjes of andere delen van planten, waarbij ‘achtergebleven eieren en ook onvruchtbare eieren uit eigen eerdere legfels’ die nog in het nest liggen, vaak afgedekt worden (*Schnerer* 1980: 55 e.v.). Zo kan het spectrum dus lopen van uitsluitend gebruik maken van een al bestaande situatie tot aan een eigen ‘bouwhandeling’.

¹⁸ In de online-encyclopedie Wikipedia (2006) wordt het artikel inzake het lemma ‘nest’ met de volgende definitie ingeleid: ‘Omschrijving van bouwwerken die door verschillende diersoorten opgetrokken worden en die hun tot slaap-, woon- en broedplek dienen’.

¹⁹ *Hansell* (2000: 62) vermeldt nadrukkelijk: ‘A fundamental distinction in nest building techniques is that between sculpting and assembling [...]. In the former, a shaped surface or cavity is created by the removal of material [...]. The latter, assembling, describes a variety of distinct building techniques in which materials are collected and joined together [...]’. Daartegenover staat de in dat opzicht te beperkte primaire definitie van *Wassmann* (1999: 160), volgens welke het nest alleen een plek is die ‘door bijeengebracht materiaal wordt aangepast aan de behoeften van de makers, respectievelijk de gebruikers.’

Nog extremer is de situatie in het geval van de ransuil. Die uil voert ofwel überhaupt geen of slechts minimale nestbouwhandelingen uit, maar hij maakt uitsluitend gebruik van al bestaande nesten van andere naar verhouding grotere vogelsoorten, vooral van kraaien. 'Zelfs oude legsels worden niet verwijderd, zodat tussen de uileneieren ook die van torenvalken, houtduiven [...] te vinden zijn.' (*Glutz von Blotzheim & Bauer 1980a: 404 e.v.*).

Maar ook in deze gevallen is de definitie van nesten van toepassing, want het gaat om 'door dieren gebouwde behuizingen', ook als het geen dieren van dezelfde diersoort betreft. De nesten worden gebruikt om in te broeden en de jongen in groot te brengen.

Vogelnesten zijn dus speciaal vervaardigde delen van de verblijfplaatsen van vogels, die vooral voor de voortplanting en het gebroed dienen, afhankelijk van de manier van leven van de desbetreffende vogelsoort maar zonder dat zij zich alleen daartoe hoeven te beperken. Daarbij is – voor zover het niet om kunstmatige (door mensen gemaakte) bouwsels gaat – (zie hierover hoofdstuk V) – de bouw- en ontstaanswijze van het nest niet van belang. Het kan zowel gaan om door de desbetreffende vogelsoort zelf gemaakte nesten op een voor die vogelsoort kenmerkende bouwwijze, maar ook om door andere vogelsoorten vervaardigde bouwsels, die door de vogels dan als nest gebruikt worden. De gebruiksperiode kan zich dan over verschillende jaren uitstrekken (een aaneengesloten periode of telkens opnieuw in het broedseizoen).

De definitie van nesten als 'bouwsels' in de eerdergenoemde vorm boet echter aan eenduidigheid in wanneer ook minimale of heel simpele handelingen om de ondergrond aan te passen al als nest gelden (zoals een kuiltje uitkrabben in losliggend materiaal door het vrouwtje van de slechtvalk) of bijvoorbeeld een handeling die zich gewoonlijk beperkt tot het 'schoonmaken' van een al bestaande holte die niet door de vogels zelf gemaakt is (dit laatste in het geval van de draaihals, waarbij hooguit 'een enkele keer vers mos' aangevoerd wordt; *Bauer et al. 2005a: 363*). Ook bij de steenuil is sprake van een grensgeval, want bij deze soort beperken de nestbouwactiviteiten zich tot het uitkrabben en het schoonmaken van al bestaande nestholtes door het vrouwtje (*Glutz von Blotzheim & Bauer 1980b: 517 e.v.*).

Vooruitlopend op wat in het volgende hoofdstuk aan de orde komt en in beperkte mate rekening houdend met de standpunten van *Wassmann (1999:160)*, die verklaart dat 'in het simpelste geval [...] een plek al als nest geldt als daar de eieren gelegd worden', stellen wij de volgende definitie van vogelnesten voor:

- elke plek waar zich ter plekke gelegde, levende eieren of ter plekke uit het ei gekomen jongen bevinden, zelfs als van nestbouwactiviteiten op die plek niet of nauwelijks iets te zien is (bijvoorbeeld het graven van een kuiltje), of
- specifieke structuren (en dan vooral nestholtes in bomen) die – eventueel ook na alleen wat onbeduidende nestbouwactiviteiten – gedurende een periode van meerdere jaren fungeren als broedplek of buiten het broedseizoen eventueel als slaap- of rustplaats, of
- andere structuren die onmiskenbaar als door vogels gemaakte bouwsels herkenbaar zijn, waarbij voor de nestbouwactiviteit een zekere inzet vereist is, die zich echter niet alleen tot het uitkrabben van een nestkuil, het bij elkaar leggen van een kleine

hoeveelheid nestmateriaal of alleen het schoonmaken van een al bestaande structuur mag beperken.

IV. Functionele betekenis en het tijdsaspect

Trautner et al. (2006: 55 e.v.) merken op dat men er met betrekking tot het door artikel 5 onder b van de vogelbeschermingsrichtlijn vastgelegde verbod aangaande de nesten redelijkerwijs van mag en moet uitgaan dat de vernieling, verwijdering of beschadiging ervan alleen relevant en dus verboden is zolang die nesten een belangrijke functie vervullen, namelijk tijdens het (paar- of) broedseizoen, en terwijl de jongen worden grootgebracht, maar gewoonlijk niet ook in de periode daarvoor of daarna.²⁰ Want anders zou het verbod in feite – althans zolang en voor zover dat bestaande nest in zijn structuur en zijn bestanddelen nog duidelijk als zodanig herkenbaar is – tot een indirecte bescherming van concrete broedplekken leiden voor ongeveer alle vogelsoorten, ook buiten het broedseizoen (bijvoorbeeld van de boom of het struikgewas waarin zich een nest bevindt). Een dergelijke doelstelling valt echter uit artikel 5 van de vogelrichtlijn niet af te leiden. Veeleer richten deze bepalingen zich in feite onmiskenbaar op de bescherming van individuele dieren en hun succesvolle voortplanting in de vrije natuur op de op dat moment door hen gekozen broedplekken, zonder onderbreking dan wel verstoring in (alleen) deze periode.

Tegelijkertijd wijzen *Trautner* et al. (2006, p. 55, voetnoot 54) erop dat er ook uitzonderingen op deze regel zijn 'en dat duidelijk moet worden hoe hiermee om te gaan en of dit in elke specifiek geval eerder moet worden opgevat als een verplichting of als iets zuiver facultatiefs.' Want enerzijds kunnen verlaten vogelnesten nog iets betekenen voor andere vogelsoorten, die er dan in gaan broeden (bijvoorbeeld boomvalken en ransuilen in de oude nesten van onder andere kraaien, raven en allerlei havikachtigen). Anderzijds zijn vooral boomholten ook buiten het broedseizoen belangrijke structuren: spechten, mezen en boomklevers overnachten er bijvoorbeeld vaak in, uilen rusten er overdag in en allerlei overwinterende soorten die in hollen broeden slapen er 's winters in. Voor de ruigpootuil en de holenduif zijn de nestholtes van de zwarte specht van groot belang. Minder belangrijk zijn daarentegen waarschijnlijk andere bijzondere gevallen, zoals het gebruik van 'oude' nesten als voedselopslagplaats (bij uilen en havikachtigen) of als depot van bouwmaterialen voor nieuwe nesten (buidelmezen). Bij deze laatste vogelsoort markeren de nesten uit voorgaande jaren het territorium; vandaar dat de nestbouw in het voorjaar meestal in de nabijheid van de oude nesten plaatsvindt. Er zijn ook wel soorten waarbij het nest als baltsplaats dienst doet, bijvoorbeeld bij de withalsvliegenvanger of bij de buidelmees.

Ook in het arrest van het Bundesverwaltungsgericht inzake de rondweg rond Stralsund (9 A 28.05) wordt op basis van de functie van de nesten bepaald of de verboden met betrekking tot artikel 5 onder b van de vogelbeschermingsrichtlijn al dan niet van toepassing zijn. Punt 43 luidt: 'Vooral de nauwe samenhang tussen de beschermde objecten – nesten en eieren – maakt duidelijk dat nesten die niet meer gebruikt worden en die ook niet opnieuw gebruikt zullen worden, niet onder het verbod vallen. [...] Schade berokkenen aan eieren en in gebruik zijnde nesten op het tracé [noot: in dit geval de rondweg rond Stralsund] is uitgesloten doordat de ontheffing voor het bouwterrein die tot een verwijdering van alle broedmogelijkheden leidt, na afloop van het broedseizoen of voor aanvang van het nieuwe

²⁰ Zie dienaangaande ook de al geciteerde opmerkingen van *Kratsch* in Schumacher/Fischer-Hüftle 2003, § 42, overweging 12 met verdere aanvullingen inzake nestplaatsen in de Natuurbeschermingswet

broedseizoenen geldt [...]. Dat bij de ontheffing voor het bouwterrein nesten beschadigd of vernield kunnen worden die in het komende broedseizoen opnieuw in gebruik zouden worden genomen, wordt eveneens uitgesloten. Zoals [noot: in het genoemde geval van de rondweg rond Stralsund] de beklagde tijdens de mondelinge behandeling bij monde van een deskundige – door de eveneens door deskundigen vertegenwoordigde klagers onweersproken – uiteen heeft gezet, broeden er op het tracé alleen vogels die hun nesten elk nieuw broedseizoen opnieuw bouwen.’

Daaruit volgt dat als men aan het traject van planning en vergunningaanvragen begint, allereerst de functie- en tegelijk ook de tijdscomponent in de vorm van het broedseizoen van belang is. Als de ontheffing voor het bouwterrein alleen buiten het broedseizoen geldt, kan een eventuele overtreding van bepaalde verboden uit § 42 van de natuurbeschermingswet, en ook specifiek van het verbod van artikel 5 onder b van de vogelbeschermingsrichtlijn, vermeden worden.²¹ Zoals bij *Trautner* et al. (2006: 56) wordt uiteengezet, kan daarbij als kernperiode voor de nestbouw- en grootbrengfase van Duitse vogelsoorten de periode van half april tot half juli beschouwd worden, maar wel met door de vogelsoort en de weersomstandigheden bepaalde marges. Soorten als de slechtvalk, de raaf, de oehoe en de bosuil broeden extreem vroeg. Al begin februari (en de bosuil zelfs een enkele keer al in januari) kunnen die soorten hun nest gaan bouwen en gaan broeden. Ook spechtensoorten als de groene specht en grijskopspecht gaan al vroeg broeden. Laat broedende soorten – dat wil zeggen van eind mei tot begin juni of nog later – zijn de grauwe klauwier, de bosrietzanger en de kwartel. Bovendien zijn bij veel soorten met meerdere legsel per jaar ook late legsel mogelijk, waarbij de jongen dan soms pas eind september of begin oktober volwassen zijn. Voorbeelden hiervan zijn ijsvogels en futen.²² In elk individueel geval moet daarom specifiek gekeken worden naar het gebied en naar de vogelsoorten om het tijdvak waarvoor de ontheffing van het bouwterrein geldt zoveel mogelijk te kunnen toesnijden op de situatie.

Uit de hierboven genoemde uitspraken van het Bundesverwaltungsgericht – zie ook voetnoot 4 – kan men overigens meteen ook opmaken dat dit Hof in het geval dat de nesten aanwezig zouden zijn of te verwachten zou zijn dat die in het komende broedseizoen opnieuw of regelmatig gebruikt zouden worden, tot een andere beslissing zou zijn gekomen. Dat geldt met betrekking tot § 42, lid 1, punt 1 van de natuurbeschermingswet wanneer daarmee dan tegelijkertijd het verlies van het hele broedgebied gepaard zou gaan. Bij een in dat opzicht daarmee ook samenhangende verwijdering van nesten zou dan ook het verbod van artikel 5 onder b van de vogelrichtlijn van toepassing zijn. Het is in deze context irrelevant of het hierbij om nesten gaat die door dezelfde soort gebouwd zijn of door een andere (zie ook de uitspraken in hoofdstuk II).

Uit de hierboven geciteerde overwegingen uit het arrest van het Bundesverwaltungsgericht inzake de rondweg rond Stralsund (citaat: ‘de nauwe samenhang tussen de te beschermen

²¹ Overigens mogen ingrepen in zulke periodes – vooral als het daarbij gaat om de verwijdering van geboomte – sowieso op grond van algemene regelingen (in het bijzonder op grond van deelstaatrechtelijke bepalingen die zich baseren op § 41 van de Natuurbeschermingswet) niet uitgevoerd worden. De praktijk ziet er in dit opzicht echter deels anders uit.

²² Uitzonderingen op die regel zijn soorten die het hele jaar door kunnen broeden, zoals de kruisbek. Uilen zoals de bosuil hebben een herfstbalts, maar ze broeden pas in het daaropvolgende jaar.

objecten – nesten en eieren’, zie boven) zou men kunnen concluderen dat nestfuncties die niet rechtstreeks met het broeden samenhangen (bijvoorbeeld het gebruik als winterslaapplaats) vanuit het oogpunt van het Bundesverwaltungsgericht voor het verbod geen of geen doorslaggevende rol spelen. Dat staat echter niet vast. Zo kan men erop wijzen dat het in artikel 5 onder d van de vogelrichtlijn gedefinieerde verstoringverbod zich uitdrukkelijk niet beperkt tot het broedseizoen en de periode waarin de jongen worden grootgebracht, maar die periode alleen als voorbeeld neemt en – omdat die expliciet wordt vermeld – uit het palet aan belangrijke levensfasen van de vogelsoorten naar voren haalt. In dat opzicht blijkt nergens uit artikel 5 van de vogelbeschermingsrichtlijn dat de functie van nesten bij vogels zich slechts tot het broed- en grootbrengseizoen beperkt, hoewel vooral die periode ongetwijfeld van groot belang is.

In uitzonderlijke gevallen moet in ieder geval ook duidelijk worden gemaakt of in het desbetreffende gebied ook vogelsoorten voorkomen waarvan de in het ene broedseizoen gebouwde of gebruikte nesten in het volgende broedseizoen of eventueel pas in een van de latere broedseizoenen opnieuw gebruikt (kunnen) worden.²³ Tabel 1 geeft daarbij een overzicht van de broedvogelsoorten in Duitsland die volgens de analyse of inschatting van de auteurs in de context enerzijds als ‘nestbouwers’ van belang kunnen zijn (met nesten die ze later opnieuw zelf gebruiken of die dan door andere soorten hergebruikt worden) en anderzijds als ‘hergebruikers’ van door andere soorten in een eerder seizoen gebouwde nesten. In deze tabel wordt bovendien de mate van bedreiging in het hele land van de desbetreffende vogelsoorten aangegeven en voor elke soort een deskundige inschatting gegeven van het belang van hergebruik van de nesten. De tabel kan als hulpmiddel gebruikt worden in de planningsfase en bij de vergunningaanvraag.

Uit het oogpunt van de bescherming van vogelnesten moet er, zoals tabel 1 al duidelijk maakt, met alle verschillende natuurbeschermingstechnische ‘waarden’ van de nesten rekening gehouden worden. Die waarde blijkt uit de mate van bedreiging van de vogelsoorten die van die nesten gebruik maken en – daarmee deels rechtstreeks samenhangend – uit andere factoren, vooral de eventueel het broedseizoen overstijgende functie van de nesten, hun specifieke eigenschappen, hun verschillende geografische spreiding, hoe vaak of hoe zelden ze gezien worden in het landschap. Laat ons dat met een paar voorbeelden duidelijk maken:

- Een merelnest kennen wij zeer weinig waarde toe, aangezien het slechts hoogstzelden en door maar weinig andere vogelsoorten wordt hergebruikt en de soort zelf bovendien haast ‘bij elke vuilnisbak en bij elk stoplicht’ (aldus de

²³ Een ononderbroken periodiek gebruik in een bepaald tijdvak (dat wil zeggen dat er elk jaar in wordt gebroed) is ook in het geval van hergebruik in volgende jaren niet altijd vanzelfsprekend of gunstig voor de desbetreffende individuele vogels. Zo worden bijvoorbeeld de nesten van de huiszwaluw in een daaropvolgend jaar vaak niet hergebruikt, maar pas na een langere tussenliggende periode. Vaak zitten die nesten bijvoorbeeld vol parasieten. De zwaluwen komen pas weer op het nest terug als de parasieten dood of verdwenen zijn. Voorbeelden voor de invloed van ektoparasieten (onder andere mijten) en de daarmee samenhangende vermijdingsstrategieën van vogelsoorten zijn onder andere te vinden bij *Hansell* (2000: 141 e.v.). Ook de angst voor roofdieren speelt een rol bij hergebruik van nesten. In Noord-Europa is waargenomen dat zwarte spechten een veel kleinere kans op een succesvol broedresultaat hebben bij hergebruik van hun vroegere nestholtes dan wanneer zij een nieuwe holte maken. De oorzaak is roof door ‘ervaren’ marters die bij de hun bekende broedholtes langsgaan (*Nilsson et al.* 1991, geciteerd in *Hansell* 2000: 166).

formulering van een collega) te vinden is. Ook merelnesten zijn in het landschap natuurlijk voortdurend en in groten getale in allerlei soorten leefgebieden en biotooptypen te vinden (woonwijken, bossen, in vrijwel al het struikgewas in de vrije natuur).

- Een kraaiennest kennen wij al meer waarde toe, aangezien het door soorten als de ransuil of de boomvalk in gebruik kan worden genomen, want die zijn aangewezen op dat type nesten. Maar ook dit soort nesten is voortdurend in groten getale beschikbaar in veel door boomgroepen gedomineerde landschappen en er is dus – ook als een deel van deze nesten verwijderd wordt – gewoonlijk geen gebrek aan.²⁴
- De nestholte van een zwarte specht is van grote waarde, aangezien een aantal vogelsoorten (bijvoorbeeld de holenduif en de ruigpootuil) in ieder geval in bepaalde regio's volledig op die holtes aangewezen zijn en allerlei andere vogelsoorten als facultatieve hergebruikers aangemerkt kunnen worden. Zwarte spechten en hun nestholtes komen overal in het landschap voor, voor zover er althans een behoorlijk stuk bos met een navenante hoeveelheid hoog of dood geboomte te vinden is. Er zijn naar verhouding grote gebieden met een dergelijke bebossing, maar het totale aantal nestholtes van zwarte spechten – ondanks de aanwezigheid van 'speelholtes' – is in vergelijking met de hoeveelheid nesten van de eerder genoemde soorten toch klein en ze zijn alleen in de bossen te vinden.
- Het nest van een zeearend is natuurbeschermingstechnisch van zeer grote waarde, aangezien het jaren achtereen door een bedreigde vogelsoort wordt gebruikt en er maar zeer weinig nesten in een steeds beperkter gebied te vinden zijn.

Een oud nest is steeds beschermingswaardiger naarmate de kans groter is dat het in een volgend seizoen door een bedreigde diersoort in gebruik kan worden genomen, en naarmate die soort bedreigder is of naarmate die soort sterker op juist dit nesttype aangewezen is.

V. Speciaal geval: kunstmatige nestplaatsen en kunstmatige nesten

In § 42, lid 1, punt 1 verbiedt de natuurbeschermingswet om ontwikkelingsvormen, nest-, broed-, woon- of toevluchtsplekken van in het wild levende dieren, en dan in het bijzonder beschermde diersoorten, uit de natuur weg te halen, ze te beschadigen of te vernielen. Zoals *Kratsch*²⁵ opmerkt vallen daar met de keuze voor het begrip 'natuur' 'in tegenstelling tot het begrip "vrije natuur" [...] niet alleen plaatsen buiten de bebouwde kom onder, maar ook gebieden binnen de bebouwde kom [...]. Het is niet zeker of de bescherming zich ook uitstrekt over gebouwen of delen van gebouwen. Bewoonde binnenruimtes vallen niet onder de natuur, maar de bescherming omvat wel gevels (bijvoorbeeld de nestplaatsen van gierzwaluwen), veranda's (bijvoorbeeld met zwaluwnesten), daken (ooievaarsnesten) en ook niet door mensen bewoonde delen in gebouwen ([...] zwaluwnesten in de garage). Anders zou voor veel expliciet beschermde vogelsoorten die in de buurt van mensen leven de wettelijke bescherming elke betekenis verliezen.'

²⁴ Maar in bepaalde gevallen moet achteruitgang van zulke vogelsoorten juist in landschappen en biotooptypen die dan weer relevant zijn voor hergebruikers, in het oordeel meegewogen worden.

²⁵ Schumacher/Fischer-Hüftle, natuurbeschermingswet 2003, § 42, overweging 12 e.v. uit de rechtspraak.

Het is duidelijk dat ook kunstmatige nestplaatsen onder de bescherming van § 42, lid 1, punt 1 van de natuurbeschermingswet vallen. Bij afwijkingen moeten indien nodig bepaalde maatregelen getroffen worden om te voorkomen dat de afwijking botst met de belangen van natuurbescherming en landschapsbeheer. Zo legden de bevoegde instanties in een bepaalde zaak onder andere de uiteindelijk door de rechter bevestigde verplichting op om werkzaamheden aan een gevel binnen het benodigde tijdvak uit te voeren en vervolgens direct nestmogelijkheden voor huismussen (en onderdak voor vleermuizen) aan te brengen, om de toestand zoals die voor aanvang van de werkzaamheden was weer zoveel mogelijk te benaderen.²⁶ Daarbij werd in dit concrete geval ook het hogere aantal geëiste vervangende nestplaatsen in verhouding tot de aangetoonde nesten toegewezen, aangezien er ten eerste verwacht mocht worden dat er tegen het saneringsobject nog wel meer nesten gebouwd zouden zijn en er verder 'niet zonder meer vanuit gegaan kon worden dat de dieren alle vervangende plekken ook zouden accepteren' (Oberverwaltungsgericht Berlin-Brandenburg 11 N 805).

Als kunstmatige nestplaatsen allemaal onder de desbetreffende beschermingsregeling vallen van de natuurbeschermingswet, dan moeten we er wel van uitgaan dat die ook geldt voor kunstmatige nesten die door in het wild levende exemplaren van specifiek beschermde vogelsoorten gebruikt worden.

Hoe staan kunstmatige nesten er eigenlijk voor in de bepalingen van de vogelbeschermingsrichtlijn (artikel 5b)?

Kunstmatige nestplaatsen beantwoorden alleen daarom al niet aan de definitie van een nest als een 'door dieren gebouwde behuizing' (zie hoofdstuk III) omdat zij veeleer volledig of voor het belangrijkste deel 'door mensen voor dieren' gebouwd zijn. Daarom is artikel 5 onder b vaak niet van toepassing op kunstmatige nestplaatsen, hoewel in of op die plekken uiteindelijk gewoonlijk verdere nestbouwactiviteiten van de vogels plaatsvinden.²⁷ Hieronder vallen bijvoorbeeld evengoed de veel voorkomende mezenestkasten als specifieke nestkasten zoals die van de gierzwaluw. Voor een uitzondering ten aanzien van het uitsluiten van kunstmatige nestkasten als nesten in de zin van vogelbeschermingsrichtlijn kunnen in individuele gevallen wel redenen gevonden worden, vooral als het om nestkasten gaat die door een bestuurlijke instantie bijvoorbeeld als compensatiemaatregel zijn voorgeschreven of die zijn geïnstalleerd in het kader van een door de overheid gelaste en eventueel ook gecontroleerde onderhouds- en ontwikkelingsmaatregel.

Bij een dergelijke beperking kunnen ook een reeks in de praktijk eventueel optredende en natuurtechnisch disproportionele consequenties en felle discussies vermeden worden. Zo'n beperking zien we bijvoorbeeld bij een doelgerichte of opzettelijke plaatsing van kunstmatige nestkasten op het terrein van een gepland wegtracé of bij algemene publiciteitsuitingen in samenhang met de vrijwillige steun aan vogelsoorten. Zo is ook het geval denkbaar dat de producenten en distributeurs van nestkasten voor gier- en

²⁶ Verwaltungsgericht (VG: administratieve rechtbank) Berlin — arrest van 29 september 2004 — VG 1 A 21.02; bevestigd door het OVG (Oberverwaltungsgericht, hoogste administratieve rechter) Berlin-Brandenburg — Besluit van 12.12.2005 — OVG 11 N 805.

²⁷ Uitgebreidere werkzaamheden, bijvoorbeeld de aanvoer en groepering van nestmateriaal of juist beperktere handelingen (zie Steinkauz, voorbeeld in hoofdstuk III)

huiszwaluwen en dergelijke soorten, op een gegeven moment klachten krijgen, omdat ze verzuimd hebben op de verstrekkende rechtsgevolgen te wijzen, mocht het nestontwikkelingsproject van de nestkastkopers aan hun eigen gebouw, zoals zij ook wilden, succesvol verlopen. Want dan zouden de kunstmatige nestkasten niet meer verwijderd mogen worden, of in ieder geval zouden ze dan zo verplaatst moeten worden dat er geen functieverlies zou dreigen. Dat is in wezen een absurde situatie.

Omgekeerd kan een dergelijke voorgestelde beperking in bepaalde gevallen echter ook technisch bekritiseerd worden. Een voorbeeld hiervan is de situatie van de steenuilpopulatie in Duitsland, die in ieder geval op dit moment voor de broedactiviteiten grotendeels aangewezen is op kunstmatige nestplaatsen en daarop afgestemd beheer, om instandhouding van de soort op een goed niveau te kunnen bereiken of te behouden. Wat dat betreft zouden bij de hierboven besproken uitzonderingen, waardoor ook kunstmatige nestplaatsen of nestkasten als nesten in de zin van de vogelbeschermingsrichtlijn gelden, ook zulke gevallen moeten worden meegerekend.

VI. Consequenties

De bepalingen uit de Natuurbeschermingswet en de Europese Vogelbeschermingsrichtlijn bevatten regelingen die het vernielen, beschadigen en verwijderen van vogelnesten, ook ten gevolge van overheidsingrepen, verbieden en die allerlei juridisch/technische vragen opwerpen – ook naar de redelijkheid en evenredigheid. Deze vragen moeten in individuele gevallen in het kader van plannings- en vergunningtrajecten beantwoord worden, om te kunnen beoordelen of de plannen toelaatbaar zijn in het kader van de regelgeving ter bescherming van vogelsoorten.

Aangezien veel Europese vogelsoorten een breed verspreidingsgebied kennen, krijgt men bij plannen voor bouwprojecten regelmatig te maken met de verboden van § 42, lid 1, punt 1 van de natuurbeschermingswet, en ook met artikel 5 onder b van de vogelbeschermingsrichtlijn. Hierdoor lijken er zelfs voor bouwplannen van gemeenten voor de uitbreiding van een woonwijk of een bedrijventerrein of ook voor plannen van de deelstaten en de landelijke overheid voor uitbreiding van het wegenverkeersnet in bepaalde gevallen eventueel onoverkomelijke hordes opgeworpen te worden.

Zo zal er in het bijzonder bij ingrepen in bospercelen – ook bij het leegkappen van het bouwterrein buiten het broedseizoen – vaak vanuit moeten worden gegaan dat er nesten aanwezig zijn die in het komende broedseizoen opnieuw in gebruik zullen worden genomen. In dat geval zou naast het verbod uit § 42, lid 1, punt 1 van de natuurbeschermingswet ook het verbod uit artikel 5 onder b van de vogelbeschermingsrichtlijn van kracht zijn. Aangezien voor de hiergenoemde bouwplannen de specifieke redenen uit artikel 9, met betrekking tot de volksgezondheid, de openbare veiligheid, de veiligheid van de luchtvaart, het voorkomen van schade aan de landbouw etc., en de bescherming van flora en fauna, regelmatig niet aangevoerd kunnen worden, is ook een bij wege van uitzondering gegeven toestemming eigenlijk verboden.²⁸

²⁸ Zo heeft bijvoorbeeld het regeringspresidium in Leipzig als bevoegd gezag voor de vergunningverlening op 6.2.2006 de aanvraag van de afdeling wegenbouw Leipzig voor verplaatsing van rijksstraatweg 46 ten oosten van Markkleeberg op vogelbeschermingsrechtelijke gronden verworpen. Voor de bouwplannen konden – aldus het bevoegd gezag – ook na gedegen onderzoek geen belangen in het kader van de volksgezondheid of de

Ook bij een bredere interpretatie van de in artikel 16 van de fauna-en-flora-habitat-richtlijn opgevoerde dwingende redenen, zoals *Trautner* et al. (2006: 56 e.v.) voorstellen, kan er zelfs bij de eerdergenoemde plannen die het openbaar belang dienen, niet voetstoots van uitgegaan worden dat de voor die plannen aan te voeren redenen ook meteen voldoen aan de specifieke kwalificatie 'dwingend'.

Ook kunnen er met de tenuitvoerlegging van de hier besproken verboden om nadelige invloed uit te oefenen problemen ontstaan doordat in individuele gevallen niet duidelijk kan worden gemaakt dan wel omstreden is of de voortplantingsplek van een vogelsoort die in het geding is als nest in de zin van artikel 5 onder b van de vogelbeschermingsrichtlijn aangemerkt kan worden. Deze kwestie kan vooral van belang zijn wanneer het – zoals in het bovengenoemde geval – om een kunstmatige broedplaats of om kunstmatige nesten gaat.

Hier dient ook opgemerkt te worden dat het budget voor het inventariseren en beoordelen tijdens het plannings- en vergunningetraject gewoonlijk niet zo groot zal zijn dat er ruimte is voor een kostbare actie als het specifiek in kaart brengen van de nesten. Nog afgezien van de daarbij optredende methodische problemen, waardoor het bijvoorbeeld lastig of zelfs onmogelijk wordt om uit te sluiten dat de desbetreffende nesten daar gevonden kunnen worden, is dit ook zeker alleen in bijzondere gevallen, bijvoorbeeld bij de nesten van bepaalde havikachtigen, opportuun en per se noodzakelijk.²⁹ Overigens zal het meestal voldoende zijn om te bewijzen dat een bepaalde soort in een leefgebied voorkomt en die soort volgens de gebruikelijke criteria als broedvogel in te delen, waarbij voor vogelsoorten die natuurbeschermingstechnisch van belang zijn ook wordt vermeld hoe groot het vastgestelde of verwachte aantal van die vogels in het leefgebied is, en met een beschrijving van de veronderstelde leefgebieden, zoals dat in de praktijk te doen gebruikelijk is. Alleen als er in individuele gevallen slechts sprake is van kleinschalig of marginaal gebruik van zo'n leefgebied, kan eventueel de vraag relevant zijn of zich nu precies daar een nestplaats of een nest zal bevinden.

Uit een overzicht van de vogelsoorten in tabel 1 wordt duidelijk dat in Duitsland een groot deel van de nestbouwers en van vogelsoorten die bestaande nesten van andere soorten hergebruiken niet bedreigd is volgens de criteria van de rode lijst van bedreigde diersoorten. Ongeveer 60% van de nestbouwers en tweederde van de hergebruikers³⁰ staan noch op de Rode Lijst noch op de waarschuwingslijst (zie tabel 2).

Bij deze soorten mag een verbod op vernieling, beschadiging of verwijdering van de nesten door rechtstreeks handelen (verzamelen etc.) of op situaties waarbij bijvoorbeeld door de omvang van de bouwactiviteiten de goede vooruitzichten voor de instandhouding van de soort althans op gemeentelijk niveau gevaar kunnen lopen, passend zijn, maar het is toch

openbare veiligheid in de zin van artikel 9, lid 1, punt a van de vogelbeschermingsrichtlijn vastgesteld worden. Een ontheffing volgens § 62, lid 1 van de natuurbeschermingswet kon derhalve niet gegeven worden (Regeringspresidium Leipzig, dossiernr 14-0513.27-29:104-109).

²⁹ Overigens kan het intensief zoeken naar en in kaart brengen van nesten in de broedtijd of terwijl de vogels zich in dat gebied ophouden ook weer tot een aanmerkelijke verstoring leiden, in ieder geval in de zin van § 42, lid 1, punt 3 van de natuurbeschermingswet.

³⁰ Daarbij is slechts één van de volgens de aangebrachte indeling volledig of in ieder geval grotendeels op hergebruik aangewezen vogelsoorten (boomvalk) in heel Duitsland als bedreigd aangemerkt.

niet passend als zo'n verbod heel in het algemeen geldt voor plannen waarmee zulke schadelijke handelingen nu eenmaal gepaard gaan. Iets soortgelijks geldt bijvoorbeeld voor gebruik in verband met de land- en bosbouw, en de visserij, voor zover dat gebruik eventueel schadelijke gevolgen heeft.³¹ De consequenties van een verbod dat in een bepaald geval tot de ontoelaatbaarheid van een bouwplan kan leiden, omdat er geen uitzondering mogelijk is, zouden in het licht van de stabiele populaties van de eventueel benadeelde vogelsoorten, niet passend zijn en ook moeilijk uit te leggen. Daarentegen is bij andere vogelsoorten een verbod ongetwijfeld passend, ook als dat bij bepaalde bouwplannen als consequentie heeft dat er geen uitzondering kan worden gemaakt en er geen vergunning kan worden verleend.

Met het oog op een praktijkgerichte uitvoering van verboden uit het vogelbeschermingsrecht, die betrekking hebben op de bescherming van vogelnesten, moet in bepaalde gevallen vooral met de volgende eisen rekening gehouden worden³²:

- Allereerst moet duidelijk worden of de desbetreffende woonplek van de onderhavige vogelsoort een nestplaats in de zin van § 42, lid 1, punt 1 van de natuurbeschermingswet is en/of ook een nest in de zin van artikel 5 onder b van de vogelrichtlijn, en of die plek van belang is voor een bedreigde vogelsoort op basis van de Rode-Lijst-criteria. Kunstmatige nesten of nestelplaatsen zullen gewoonlijk – vooral als het om mobiele behuizingen of iets dergelijks gaat – niet als nesten in de zin van de vogelbeschermingsrichtlijn (zie voor uitzonderingen hoofdstuk V) ingedeeld worden, maar wel als nestplek in de zin van de natuurbeschermingswet.
- Bovendien moet duidelijk worden of het bij het nest of de nestplek om een habitat gaat die alleen tijdens het broedseizoen gebruikt wordt, of dat ervan uitgegaan moet worden dat het om een regelmatige, aan de broedplaats gelieerd gebruik respectievelijk hernieuwd gebruik in een volgend broedseizoen gaat – eventueel ook door andere vogelsoorten.
- Daarna moet onderzocht worden of eventuele schade aan de nestplek of het vogelnest door de juiste tegenmaatregelen voorkomen kan worden, bijvoorbeeld doordat er een andere plek voor de plannen wordt uitgekozen. Voor zover de nestplek of het nest alleen tijdens een broedseizoen gebruikt worden, geldt het verbod niet als de verwijdering of beschadiging buiten het broedseizoen plaatsvindt.
- Als dit niet vermeden kan worden en het tegelijkertijd om een nestplek gaat in de zin van § 42, lid 1, punt 1 van de natuurbeschermingswet, dan moeten we gewoonlijk spreken van een verboden handeling. In dat geval kan gekeken worden naar de voorwaarden voor een ontheffing op grond van § 62 van de natuurbeschermingswet. Als de nestplek een nest is in de zin van artikel 5 onder b van de vogelbeschermingsrichtlijn – op basis van de habitatstructuren in kwestie en concrete gegevens uit wat er op die plek in kaart is gebracht, moet er althans van uitgegaan kunnen worden dat de nestelplaats of het desbetreffende leefgebied ook

³¹ Dit moet geenszins opgevat worden alsof deze vogelsoorten – en hun leefgebied of woonplekken – in de toekomst op geen enkele wijze meer beschermd zullen worden. Vanzelfsprekend moet in navolging van de preventiebepaling van de bouwregeling ook bij deze vogelsoorten vermijdbare schade tegengegaan en liefst gecompenseerd worden.

³² Zie hiervoor ook de in *Trautner et al.* (2006: 66 e.v.) nader uitgewerkte basis-controle-eisen in verband met de uitvoering van vogelbeschermingsrechtelijke voorschriften in plannings- en toestemmingsprocedures.

nesten bevat – dan kunnen de voorwaarden voor een uitzondering op grond van artikel 9 van de vogelbeschermingsrichtlijn onderzocht worden.

- Tijdens dat onderzoek moeten de dwingende redenen, zo nodig uitgebreid met in de zin van de in artikel 16 van de flora-en-fauna-habitatrichtlijn vastgelegde redenen, geïnterpreteerd worden, dat wil zeggen ook rekening houdend met andere dwingende redenen van hoofdzakelijk publiek belang met inbegrip van redenen van sociale of economische aard of met positieve gevolgen voor het milieu.

Voor de realisering van een project hoeft overigens ook geen belemmering te bestaan, als – zoals hierboven al genoemd – er alleen van het onttrekken of verwijderen van het beschermde object uitgegaan moet worden voor zover dit ook werkelijk ‘uit de natuur verwijderd wordt en daarmee zijn functie in het ecosysteem verliest. Als het leefgebied daarentegen alleen wordt verplaatst en de nieuwe woonplek door de dieren geaccepteerd wordt, is er geen sprake van onttrekking.’³³

Op basis van de grote aantallen en de brede verspreiding van alle mogelijkerwijs betrokken vogelsoorten kan men er bij toepassing van de voorschriften overeenkomstig de wet in voornoemde zin niettemin van uitgaan dat dat in de praktijk regelmatig in juridische zin onbedoelde gevolgen zal hebben. Zo mogen in bepaalde gevallen uitsluitend onbedreigde vogelsoorten en hun nesten last hebben van bouwprojecten, waarbij tegelijk echter ook geen bedreiging van deze tot nu toe onbedreigde soorten mag optreden op lokaal niveau of in een iets ruimer gebied. Een strikt verbod op verwijdering of beschadiging of vernieling van nesten, waarop ook geen uitzondering gemaakt kan worden, met als gevolg dat het project geen vergunning krijgt, zou regelmatig te ver gaan, bijvoorbeeld in gevallen van buitengewoon strikte toepassing bij projecten die van bijzonder openbaar belang, of tot nut van het algemeen zijn, dat wil zeggen als het project juist het milieu of de natuurbescherming dient.

Daarom moeten in de bovengenoemde onderzoeksreeks vooral de criteria met betrekking tot de mate van bedreiging in de zin van de Rode Lijst of met betrekking tot een bijzondere beschermingsverantwoordelijkheid voor de desbetreffende vogelsoorten uit technisch oogpunt als een essentiële oriënteringshulp voor zowel praktisch en redelijk als ook passend handelen meegewogen worden. Bij de huidige regelgeving kan dit echter eigenlijk alleen doeltreffend plaatsvinden op basis van een conventie die door alle aan het desbetreffende plannings- en beslissingstraject deelnemende gremia geaccepteerd wordt.

Overigens is de enige doeltreffende maatregel een verandering van de wettelijke regeling. Daarbij komen dan de volgende veranderingen in aanmerking:

Het uniform maken van de redenen die als dwingende redenen van hoofdzakelijk openbaar belang in aanmerking komen, in de vogelbeschermingsrichtlijn en de flora-en-fauna-habitatrichtlijn. Artikel 9 van de vogelbeschermingsrichtlijn moet dan expliciet met de dienaangaande in artikel 16 van de flora-en-fauna-habitatrichtlijn genoemde redenen uitgebreid worden (zie Trautner et al. 2006: 56);

³³ Kratsch in Schumacher & Fischer-Hüftle, natuurbeschermingswet 2003, § 42 overweging 12.

Het strikte verbod op opzettelijke verwijdering, beschadiging of vernieling van nesten met als gevolg dat een vergunning alleen via een uitzonderingsprocedure kan worden verleend, moet beperkt worden tot vogelsoorten die volgens de Rode Lijst bedreigd zijn (behalve als het om verzamelen gaat en dergelijke), waarbij door het project ook tot nu toe onbedreigde vogelsoorten geen gevaar mogen gaan lopen.³⁴ In dit kader kan ook gedacht worden aan een differentiëring van de Europese vogelsoorten naar 'prioritair' en 'niet prioritair', vergelijkbaar met het onderscheid in bijlage II van de flora-en-fauna-habitatrichtlijn. Als criterium zou daarbij bijvoorbeeld de Europese of wereldwijde mate van bedreiging gebruikt kunnen worden, en ook een specifieke verantwoordelijkheid om te beschermen op basis van de verspreidings situatie (zie ook analyses van doelsoorten die voor Europa van belang zijn, *Ozinga et al.* 2005). Niet geschikt zijn de criteria in bijlage A van de EG-soortenbeschermingsverordening [VO 338/97/EG] en de zich op § 10, lid 2, punt 11a) van de natuurbeschermingswet baserende kwalificatie van vogelsoorten als zeer beschermd. Die twee criteria moeten zeker niet gebruikt worden bij het onderscheiden van 'prioritair' en 'niet prioritair', aangezien die vooral op overwegingen ter beperking van directe bejaging en handel betrekking hebben. Uit Europees oogpunt zouden overigens deels andere vogelsoorten in aanmerking komen dan eventueel uit nationaal oogpunt het geval zou zijn. Onderscheid maken tussen Europeesrechtelijke en op nationaal recht gebaseerde beschermingsmaatregelen zou derhalve zinvol zijn.

Er zou dan als strikt rechtsgevolg bij een vergunning via de uitzonderingsprocedure meteen ook een verplichting moeten komen om vervangende leefruimte en nestplekken te maken als er sprake is van onvermijdelijke vernieling van regelmatig, dat wil zeggen in meerdere broedperiodes, door vogels gebruikte nesten, om de instandhouding van hun populatie veilig te stellen.³⁵

Bij onvermijdelijke vernieling van nesten van bedreigde vogelsoorten zou er een verplichting moeten komen om vervangende leefruimte en nestplaatsen te maken, als voorwaarde bij de vergunningverlening, indien en voor zover dat in individuele gevallen vanuit natuurbeschermingsoogpunt – om de instandhouding van de soort veilig te stellen – noodzakelijk is.³⁶ Dan is geen uitzondering nodig.

Het begrip 'nesten' moet concreet en bindend bepaald worden. In dit kader moet vastgesteld worden dat kunstmatige nestplaatsen of kunstmatige nesten evenals nesten aan

³⁴ Daarmee wordt uiteindelijk ook de omstandigheid in acht genomen, dat artikel 2 van de vogelbeschermingsrichtlijn, opdraagt dat bij de door de lidstaten getroffen maatregelen voor behoud van of steun voor de populaties van in het wild levende Europese vogelsoorten met economische (en recreatieve) eisen rekening gehouden moet worden.

³⁵ De instandhouding van de soort, zoals dat begrip in artikel 1i van de flora-en-fauna-habitatrichtlijn is omschreven, wordt beschouwd als een essentieel inhoudelijk criterium om de compensatievereisten te bepalen. Deze omschrijving kan ook op de Europese vogelsoorten toegepast worden (vgl. *Trautner et al.* 2006: 37 e.v.).

³⁶ Er moet hier – zoals al bij *Trautner et al.* (2006: 52, voetnoot 50) vermeld – uitdrukkelijk op gewezen worden dat het uit natuurbeschermingstechnisch oogpunt niet de bedoeling kan zijn om voor onbedreigde soorten met een groot verspreidingsgebied specifieke maatregelen te nemen, om een kleine teruggang of een gering habitatverlies te 'compenseren' dat ook op stadsniveau of binnen de bebouwde kom niets fundamenteels aan de frequentie en verspreiding van de soort verandert. Die maatregelen zouden vooral ten gunste van werkelijk belangrijkere natuurbeschermingsdoelen kunnen worden genomen, die op de genoemde 'compensatievlakken' verwezenlijkt kunnen en moeten worden.

of in gebouwen en andere bouwwerken alleen onder bepaalde omstandigheden als nesten in de zin van artikel 5 van de vogelbeschermingsrichtlijn gelden.

Het resultaat van de genoemde voorstellen zou een verbeterde en passender praktische toepassing moeten zijn van de vogelbeschermingsregelgeving. Als deze voorstellen worden uitgevoerd, kunnen – ook met het oog op een grotere acceptatie van de met Europese richtlijnen beoogde beschermingsdoelstellingen – bestaande onzekerheden in het hier behandelde toepassingsgebied verminderd en conflicten over de uitleg van de voorschriften vermeden worden. De voorstellen richten zich vooral ook op de Europese wetgever. Aangezien er op dit moment toch al sprake van is dat de flora-en-fauna-habitatrichtlijn en de vogelbeschermingsrichtlijn worden samengevoegd, ligt het voor de hand om deze voorstellen in die context mee te nemen.

Tot slot moet er nog op gewezen worden dat de hier behandelde regelgeving ter bescherming van vogelsoorten – zoals ook de andere bepalingen uit het vogelbeschermingsrecht – onafhankelijk van mogelijke gebiedsspecifieke beschermingsbepalingen gelden. Dat betekent meteen ook dat volgens de specifieke voorschriften voor afzonderlijke beschermde gebieden waar zich vogelnesten bevinden – niet in de laatste plaats in de Europese beschermde gebieden – soms ook verdergaande eisen in acht moeten worden genomen.

Dankwoord

We bedanken Wilhelm Breuer (Hannover) hartelijk voor de kritisch-constructieve controle van het manuscript en belangrijke voorstellen. Voor een verdere bijdrage aan de discussie danken wij hartelijk Mathias Kramer (Tübingen). De controle van de Engelse samenvatting is geschied door Dennis O'Connel (Stuttgart); ook hem bedanken we hartelijk.

Tabel 1

Broedvogelsoorten in Duitsland als nestbouwers of hergebruikers van wie de nesten in de context van het verbod van artikel 5 onder b van de vogelbeschermingsrichtlijn ook buiten de broedtijd door herhaald gebruik of vervolgebruik in het broedseizoen juridische betekenis kunnen krijgen. Bovendien moeten eventuele andere soorten of functies van nesten (bijvoorbeeld als slaappleats) ook meewegen.³⁷

De tabel geeft – met uitzondering van de Rode-Lijst-categorieën – de inschatting weer van de auteurs, deels op grond van hun eigen ervaringen, maar ook op basis van de gegevens van vooral *Bauer et al. (2005a, b)*, *Glutz von Blotzheim et al. (2001)* en ook *Harrison & Castell (2004)*. Als de daarmee gepaard gaande differentiatie in de praktijk binnen het technische kader van de natuurbescherming en het wettelijke kader van de diersoortenbescherming de komende jaren van belang moet blijven, is nader onderzoek gewenst; eventueel ook een herziening op bredere technische basis, en de publicatie van een definitieve lijst bijvoorbeeld van de kant van de koepel van Duitse Avifaunisten (DDA).

RL

Mate van bedreiging volgens de rode lijst voor Duitsland, definities zie Bauer et al. 2002.

W = soort op de waarschuwingslijst (geen categorie op de rode lijst zelf)

- = niet bedreigd.

Noot vertaler:

De Rode Lijst kent de volgende categorieën:

0 – uitgestorven

1 – met uitsterven bedreigd

2 – ernstig bedreigd

3 – bedreigd

R – zeer zeldzaam (natuurlijke zeldzaamheid, vaak soorten aan de grenzen van hun verspreidingsgebied)

V – Waarschuwingslijst (een terugloop, maar nog geen acute bedreiging).

Nestbouwers

1. met een veelvuldig dan wel regelmatig hernieuwd gebruik van het nest in een volgend broedseizoen
2. zonder of met een maar zelden hernieuwd gebruik van het nest in een volgend broedseizoen
3. slechts geringe (deels minimale) nestbouwactiviteiten; wat is aangelegd wordt in verschillende mate van intensiteit in volgende jaren gebruikt

Vervolgebruikers

(daarbij eventueel ook met eigen aanvullende nestbouwactiviteiten van verschillende omvang)

1. ten volle of onmiskenbaar grotendeels aangewezen op vervolgebruik (dit criterium moet op z'n minst regionaal gelden)
2. facultatief, waarbij vervolgebruik een relatief grote rol speelt
3. facultatief, waarbij vervolgebruik een relatief kleine rol speelt

De Duitse nomenclatuur volgt Barthel & Helbig (2005). De soorten zijn in alfabetische volgorde van hun Duitse namen gerangschikt. Uitgestorven of verdwenen soorten zijn niet opgenomen.

* = ingeburgerde soorten

³⁷ Alle andere broedvogelsoorten waarvan de nesten in het volgende jaar vanwege de specifieke manier waarop ze gebouwd zijn niet meer of slechts deels of toevallig gebruikt kunnen worden (bijvoorbeeld bodembroeders of kleine, in struikgewas broedende zangvogels), zijn hier niet opgenomen en worden ook in deze context als niet van belang beschouwd.

RL	Wetenschappelijke naam	Duitse Naam	Nederlandse naam	Nest-bouwer	Vervolg-gebruiker
-	Pyrrhocorax graculus	Alpendohle	Alpenkauw	1	
R	Apus melba	Alpensegler	Alpengierzwaluw	1	
-	Turdus merula	Amsel	Merel	2	
-	Motacilla alba	Bachstelze	Witte kwikstaart		3
3	Falco subbuteo	Baumfalke	Boomvalk		1
-	Merops apiaster	Bienenbresser	Bijeneter	1	3
RL	Wetenschappelijke naam	Duitse naam	Nederlandse naam	Nest-bouwer	Vervolg-gebruiker
-	Parus caeruleus	Blaumeise	Pimpelmees		2
-	Fringilla coelebs	Buchfink	Vink	2	
-	Dendrocopos major	Buntspecht	Bonte specht	1	
-	Coloeus monedula	Dohle	Kauw	1	2
-	Amazona ochrocephala oratrix*	Doppelgelbkopfamazone*	Geelkopamazone	3	3
R	Picoides tridactylus	Dreizehnenspecht	Drieteenspecht	2	
-	Garrulus glandarius	Eichelhärer	Vlaamse gaai	2	3
W	Alcedo atthis	Eisvogel	IJsvogel	2	
-	Pica pica	Elster	Ekster	1	2
W	Passer montanus	Feldsperling	Ringmus		2
3	Pandion haliaetus	Fischadler	Visarend	1	
3	Mergus merganser	Gänsesäger	Grote zaagbek		3
W	Phoenicurus phoenicurus	Gartenrotschwanz	Gekraagde roodstaart		2
-	Motacilla cinerea	Gebirgsstelze	Grote gele kwikstaart		3
-	Amazona ochrocephala Belizensis*	Gelbkopfamazone*	Geelvoorhoofd-amazone	3	3
-	Ardea cinerea	Graureiher	Blauwe reiger	1	
-	Muscicapa striata	Grauschnäpper	Grauwe vliegenvanger		3
W	Picus canus	Grauspecht	Grijskopspecht	1	3
-	Carduelis chloris	Grünfink	Groenling	2	
W	Picus viridis	Grünspecht	Groene specht	1	
-	Accipiter gentilis	Habicht	Havik	1	
1	Ficedula albicollis	Halsbandschnäpper	Withalsvliegenvanger		2
-	Psittacula krameri*	Halsbandsittich*	Halsbandparkiet	3	2
-	Parus cristatus	Haubenmeise	Kuifmees	2	2
-	Phoenicurus ochruros	Hausrotschwanz	Zwarte roodstaart		3
W	Passer domesticus	Hausperling	Huisemus		3
-	Cygnus olor	Höckerschwan	Knobbelzwaan	2	
-	Columba oenas	Hohltaube	Holenduif		1
-	Sitta europaea	Kleiber	Boomklever		1
-	Dryobates minor	Kleinspecht	Kleine bonte specht	1	
-	Parus major	Kohlmeise	Koolmees		2
-	Corvus corax	Kolkrabe	Raaf	1	2
W	Phalacrocorax carbo	Kormoran	Aalscholver	1	
-	Grus grus	Kranich	Kraanvogel	1	
R	Platalea leucorodia	Löffler	Lepelaar		3
-	Aix galericulata*	Mandarinente*	Mandarijneend	3	2
W	Apus apus	Mauersegler	Gierzwaluw	3	3

-	Buteo buteo	Mäusebussard	Buizerd	1	3
W	Delichon urbicum	Mehlschwalbe	Huiszwaluw	1	
-	Turdus viscivorus	Misteldrossel	Grote lijster	2	
W	Dendrocopos medius	Mittelspecht	Middelste bonte specht	1	3
2	Nycticorax nycticorax	Nachtreiher	Kwak	1	
-	Corvus cornix	Nebelkrähe	Bonte kraai	2	
-	Alopochen aegyptiaca*	Nilgans*	Nijlgans	3	2
2	Ardea purpurea	Purpurreiher	Purperreiger	1	
-	Corvus corone	Rabenkrähe	Zwarte kraai	2	
RL	Wetenschappelijke naam	Duitse naam	Nederlandse naam	Nest-bouwer	Vervolg-gebruiker
W	Hirundo rustica	Rauchschwalbe	Boerenzwaluw	1	
-	Aegolius funereus	Rauhfußkauz	Ruigpootuil	3	1
-	Turdus torquatus	Ringdrossel	Beflijster	2	
-	Columba palumbus	Ringeltaube	Houtduif	1	3
-	Circus aeruginosus	Rohrweihe	Bruine kiekendief	2	
-	Tadorna ferruginea*	Rostgans*	Casarca/roestgans		2
W	Milvus milvus	Rotmilan	Rode wouw	1	2
-	Corvus frugilegus	Saatkrähe	Roek	1	
-	Bucephala clangula	Schellente	Brilduiker	3	2
-	Tyto alba	Schleiereule	Kerkuil	3	
2	Aquila pomarina	Schreiadler	Schreeuwarend	1	2
-	Milvus migrans	Schwarzmilan	Zwarte wouw	1	2
-	Dryocopus martius	Schwarzspecht	Zwarte specht	1	3
3	Ciconia nigra	Schwarzstorch	Zwarte ooievaar	1	3
3	Haliaeetus philomelos	Seeadler	Zeearend	1	
-	Turdus philomelos	Singdrossel	Zanglijster	2	
-	Accipiter nisus	Sperber	Sperwer	2	3
-	Glaucidium passerinum	Sperlingskauz	Dwerguil		1
-	Sturnus vulgaris	Star	Spreeuw		1
2	Aquila chrysaetos	Steinadler	Steenarend	1	
2	Athene noctua	Steinkauz	Steenuil	3	3
-	Anas Platyrhynchos	Stockente	Wilde eend		3
-	Columba livia f. domestica	Straßentaube	Huisduif		3
-	Parus palustris	Sumpfmeise	Glanskop	2	2
-	Nucifraga caryocatactes	Tannenhäher	Notenkraker	2	
-	Parus ater	Tannenmeise	Zwarte mees		2
-	Ficedula hypoleuca	Trauerschnäpper	Bonte vliegenvanger		2
W	Streptopelia decaocto	Türkentaube	Turkse tortel	2	
-	Falco tinnunculus	Turmfalke	Torenvalk	3	2
W	Streptopelia turtur	Turteltaube	Zomertortel	2	3
W	Riparia riparia	Uferschwalbe	Oeverzwaluw	1	
3	Bubo bubo	Uhu	Oehoe	3	2
-	Turdus pilaris	Wacholderdrossel	Kramsvogel	1	3
-	Strix aluco	Waldkauz	Bosuil	3	2
-	Asio otus	Waldohreule	Ransuil	3	1
-	Tringa ochropus	Waldwasserläufer	Witgat		1
3	Falco peregrinus	Wanderfalke	Slechtvalk	3	2
-	Cinclus cinclus	Wasseramsel	Waterspreeuw	1	
-	Parus montanus	Weidenmeise	Matkop	2	3

R	Dendrocopos leucotos	Weißrückenspecht	Witrugspecht	1	
3	Ciconia ciconia	Weißstorch	Ooievaar	1	
3	Jynx torquilla	Wendehals	Draaihals		2
-	Pernis apivorus	Wespenbussard	Wespendief	1	
1	Upupa epops	Wiedehopf	Hop	3	3
-	Troglodytes troglodytes	Zaunkönig	Winterkoning	2	3
-	Ficedula parva	Zwergschnäpper	Kleine vliegenvanger		3

Tabel 2: Mate van bedreigd zijn van broedvogelsoorten in Duitsland, van wie de nesten in de context van het verbod van artikel 5 onder b van de vogelbeschermingsrichtlijn ook buiten het broedseizoen door herhaald gebruik of vervolggebruik later in het broedseizoen juridisch een rol zouden kunnen spelen (in lijn met tabel 1)

Mate van bedreiging	Nestbouwers	Vervolggebruikers
1	1	2
2	5	2
3	6	6
R	4	2
W (Waarschuwingslijst)*	12	8
Niet bedreigd (-)	45	40

Alle in tabel 1 genoemde vogelsoorten zijn meegerekend, zonder onderscheid naar vervolggebruik. Vogelsoorten die zowel als nestbouwers als ook als vervolggebruikers ingedeeld worden, zijn in beide categorieën meegeteld. De mate van bedreiging volgens de Rode Lijst voor Duitsland, definities zie Bauer et al. 2002. Uitgestorven of verdwenen vogelsoorten zijn niet meegeteld.

* De waarschuwinglijst is geen categorie van de Rode Lijst zelf.